

Тарас ОЗАРКО

Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка

УДК [78.01.03.071.1:[801.6:81'342](477)

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2025.77.14009>

МУЗИКА І СЛОВО

Резюме. Пропонована проблема не нова у науці. До неї зверталися вчені від сивої давнини до сьогодення: філософи, філологи, музикознавці. І кожен по-своєму підходив до цього питання, шукав точки дотику між цими поняттями. Чи кожне слово співзвучне з музикальним ладом? Що об'єднує і що роз'єднує побут і мистецтво? Осмислити окреслені завдання спробуємо в цій публікації.

Музика в різні часи й різним чином взаємодіяла зі словом, і характер такого взаємозв'язку визначав різні історичні стилі. Важко уявити собі «чисту музику», яка не зверталася б у той чи інший спосіб до засобів інших видів мистецтва. В епоху бароко взаємодію музики і слова сприймали через емоційність слова і символіку звуків. У період класицизму та романтизму поетичні образи переносили в музичний текст. Сьогодні слово і музика стали засобом музичної виразності.

Ключові слова: поетичне слово, музика, українські композитори, історичні екскурси.

MUSIC AND WORD

Abstract. The proposed problem is not new in science. Scientists from ancient times to the present have addressed it: philosophers, philologists, musicologists. And each approached this issue in his own way, looking for points of contact between these concepts. Is every word consonant with a musical system? What unites and what separates everyday life and art? We will try to touch on the outlined tasks in this publication.

Music at different times interacted with the word in different ways, and the nature of such an interaction determined different historical styles. It is difficult to imagine “pure music” that would not turn in one way or another to the means of other types of art. In the Baroque era, the interaction of music and the word was perceived through the emotionality of the word and the symbolism of sounds. During the period of classicism and romanticism, poetic images were transferred to a musical text. Today, the word and music have become a means of musical expression.

Keywords: poetic word, music, Ukrainian composers, historical excursions.

Що спільного між словом і музикою? У довідкових джерелах натрапляємо на різні визначення цього поняття. Зокрема стверджується, що слово – це найменша самостійна й значуща одиниця мови, що має *звукове* і буквене вираження... Отож перша спільна ознака – звучання. Домінує корінь **звук** – тобто фізичне явище у вигляді механічних коливань частинок середовища (газу, рідини, твердого тіла), що поширюються як хвилі і сприймаються слухом. Із погляду фізики – це коливальний рух. Звук виникає, коли тіло здійснює коливання, створюючи хвилі в навколишньому середовищі. Гучність звуку залежить від амплітуди хвилі, а

висота (тон) – від частоти коливань. Із погляду мовознавства – це найменша неподільна одиниця мови й мовлення, яку людина чує та вимовляє. Людина чує звукові коливання в діапазоні від 16–20 Гц до 15–20 кГц.

Одним з перших філософів, який зацікавився особливостями звуку й почав роздумувати на тему природи звуків, був грецький філософ і математик Піфагор у VI ст. до н.е. Він намагався знайти відповідь на питання, чому одні поєднання звуків є більш гармонійні, ніж інші, а також виявити закономірності гармонії за допомогою спостережень звучання струни в створеному ним монохорді. Музичну думку античності, яка формувалася у Давній Греції протягом двох століть, представляє піфагорійська школа (VI – IV ст. до н. е.).

Відомий музикознавець, автор першої наукової праці «Історія української музики» Микола Грінченко виводить свою концепцію походження музики: *«Одна група вчених пояснює походження музики наслідуванням людським голосом звуків природи, друга – в своїх дослідках і висновках має на увазі людину з її людською організацією і, базуючись на цьому, виводить музику з крику, виклику, вигуку людини; вважаючи, що виклик є найелементарніший вислів почувань людини, а із перетворення тих почувань в ту чи іншу конкретну форму виростає мистецтво, крик, вигук людський рахують вони за початок музики...»*. Автор віддає перевагу другій концепції: *«Ця теорія вже тим більше має під собою ґрунту, що головним положенням її є жива людина, за допомогою якої ми й пояснюємо собі походження мистецтва у всій його цілокупності, а тому і мистецтва музики...»*¹.

Згідно з античною піфагорійською концепцією, музика є прихованою мовою (гармонією) світу, зрештою, музику як вид мистецтва пов'язували з тогочасними засадами буття – порядку, ладу й гармонії. Передовсім піфагорійські наукові принципи і бачення базувалися на раціональному методі пізнання. Пануючу у всесвіті гармонію тлумачили в математичний спосіб, а тому аксіомою, що визначала гармонію, були співвідношення міри, пропорції, числа. Музика була широким поняттям, яке охоплювало насамперед знання, відтак витвір і вміння².

Окремою гілкою античної школи були вчення, які, крім піфагорійського раціонального у пізнанні, в основі мали музично-естетичне начало. Яскравими представниками цього напрямку в грецькій класиці були учень Піфагора Арістоксен, який допускав можливість «судження слуху», а також Геракліт, Демокріт, та Аріхт, які, як і Піфагор, вивчали принципи поширення і сприйняття звуку. Вони алегорично порівнювали орган слуху з глечиком³, маючи на увазі, що гучні звуки не

¹ М. Грінченко, *Історія української музики*, Нью-Йорк, 1961, с. 13.

² Там само, с.12–13.

³ Патер А., *Виконавські виміри української сакральної музики*, Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії, 025 – музичне мистецтво, 02 – культура і мистецтво, Львів, 2021, с. 37

проходять через наш слух, як і велика кількість води не може влитися в глечик із вузьким горлом¹.

Отже, звук – це коливання частинок середовища, у якому він поширюється у вигляді хвиль і сприймається слухом. Тіла, предмети, що коливаються й продовжують звукову хвилю, яку ми можемо чути, називають джерелами звуку. Звуки можуть мати різну характеристику: за гучністю (голосно, тихо), тон (високий, низький)...

Музичний звук – це фізичне явище, яке має чітко визначену висоту (частоту коливань), що дозволяє його проспівати або відтворити на музичному інструменті. Він є основним матеріалом для створення музичних творів, на відміну від немусичних звуків, які мають невизначену висоту, як-от стукіт чи шурхіт. Музичні звуки теж бувають довгі (їх ще називають ТА і позначають І) і короткі (ТІ – ТІ, позначають П). Для них характерний ще й тембр – якість, яка дозволяє розрізнити джерела звуку, наприклад, різні музичні інструменти.

Музичним звуком може бути будь-який звук з певними акустичними характеристиками, що використовуються в музичній практиці та відповідають естетиці певної епохи. Йому має бути притаманний певний лад, основу якого складає набір звуків, розташованих за висотою.

Слово також може мати різну характеристику. Воно може бути грубе і лагідне, побутове, фахове і художнє (поетичне). Поетичне слово – це художнє слово в особливій формі звучання, яке передає емоції, настрої, має вплив на слухача. Поетія (*грец.* ποιησις – «творчість» від ποιέω – «роблю», «творю») є мовним мистецтвом. Слово багатозначне й означає насамперед мистецтво [слова](#), а також [ритмічно](#) організоване мовлення.

Му́зика (від грец. μουσική – мистецтво муз) – мистецтво організації музичних звуків, насамперед у часовій (ритмічній), звуковисотній та тембровій шкалі. Вона виражає емоції, формує настрої, допомагає виражати почуття, які важко передати словами, збагачує духовний світ людини. Музика може викликати широкий спектр почуттів – від радості й щастя до смутку і неспокою. Музика здатна торкатися найглибших струн людської душі, наповнюючи життя змістом та відчуттям прекрасного.

Як відомо, кожна нація здебільшого має свою мову і свою музику. Скажімо, для німецької мови характерна чеканність, її фонетика має умляути та дифтонги, особливу вимову приголосних, довгих і коротких, напружених і ненапружених голосних. Польська мова має носові голосні, специфічні шиплячі, диграфи, двознаки, що не притаманно для української. Адже її вважають мелодійною, співочною, бо ж основна її ознака – милозвучність, що досягається чіткою вимовою голосних,

¹ Turowski R., *Myśl na temat muzyki w dziełach Platona i Arystotelesa i jej wpływ na późniejszą estetykę muzyczną*, Науковий журнал «Українська полоністика», Житомир: Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; Bydgoszcz, 2015, вип. 12, с. 141–152; див. також: Патер А., *Виконавські виміри...*, с. 36–37.

асиміляцією в групах приголосних, спрощення у вимові приголосних тощо. Тому саме в нашій мові і нашому мовленні слово й музика чітко між собою переплітаються. У музики та мовлення є спільна риса – наявність інтонації. Обидва види мистецтва використовують ритм, інтонацію та емоційне вираження для створення образів і передачі почуттів. В українській мові також деякі буквосполучення звучать гостро, дразливо.

Учення про евфонію звуків мови знаходимо ще у творі Діонісія Галікарнаського «Про поєднання слів». Мислитель стверджував, що букви не однаково впливають на слух. Наприклад, *лямбда* – ніжна, солодка, *ро* – дратівлива для слуху, вимовлені через ніс букви *мі* і *ні* – звучать на кшталт рогу, неприємна – *сигма*. При поєднанні і сплетенні складів, які містять властивості кожної букви зокрема, виникають «ніжні і тверді звуки, гладкі і шорсткі, солодкі для слуху і неприємні, різкі і розпливчасті [...], викликаючи різного виду інші фізичні відчуття»¹.

Поетичне слово і музику об'єднує ритм. Як зазначає М. Грінченко, «в нашому оточенні ми досить часто натрапляємо на явище ритмічності: тупіт коня, що швидко перебігає десь по степовому просторі, рівномірне падання крапель дощу, ритмічно закінчені моменти в співах птаства і т. у. – це все приклади природньої ритмічності. Ритм в природі був уже тоді, коли ще не існувало людини на землі; та й будівництво світу йшло за великою допомогою ритму»². Як пояснено у словниках, ритм – це рівномірне чергування елементів (звуків, рухів, зображень) у певній послідовності та з певною періодичністю, що надає чомусь розміреності та злагодженості. Таке явище спостерігаємо в музиці, поезії, мовленні. Віршована мова має ритм і риму, вона розмірена паузами, інтонацією, темпом. Ритм у музиці – це організація звуків та пауз у часі, що проявляється як закономірне чергування звуків різної тривалості та акцентованих (сильних) і неакцентованих (слабких) долей, формуючи музичний час і структуру твору³. У розумінні Платона музика не лише є предметом почуттів, а й може становити знання чи об'єкт розуму. У такому сенсі музика стає наближеною до мудрості, навіть може ототожнюватися з філософією як мудрістю. Платон також уважав, що в музиці може ідеально поєднуватися краса й мудрість, які матимуть вплив на слухача.

Поезія й музика найчастіше поєднуються у вокальних жанрах. Пісня – найдавніша форма взаємодії слова й музики, це словесно-музичний твір, призначений для співу. Текст поезії набуває музичного вираження, а музика посилює емоційний вплив слова. Цей тандем помітив свого часу і Ф. Ніцше. Він зазначав: «У сиву давнину, багато тисячоліть до нашої ери народився союз слова і музики, а наші далекі предки заспівали пісню. З того часу жоден народ на землі не живе без пісні.

¹ Turowski R., *Myśl na temat muzyki w dziełach Platona i Arystotelesa i jej wpływ na późniejszą estetykę muzyczną*, Науковий журнал «Українська полоністика», Житомир: Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; Wydgoszcz, 2015, вип. 12, с. 146.

² Див.: М. Грінченко, *Історія української музики*, Нью-Йорк, 1961, с. 18–19.

³ Див. докладніше: <https://www.google.com/search?q=ритм%D0%A0%D0%B8%D1%82%D0%BC>.

У пісні відображаються душа народу, його характер, думки, почуття, його звичаї, історія»¹.

Взаємодію цих обох видів мистецтва досить докладно описав І. Франко у праці «Із секретів поетичної творчості», де знаходимо такі міркування: «Які ж взаємини добачаємо між сими двома творчостями? В чім вони сходяться, чим різняться одна від одної? Ми вже зазначили, що початок обох був спільний [...]. У давніх людей поезія і музика довго йшли рука об руку, поезія була піснею, переходила з уст до уст не тільки в певній ритмічній, але також в певній невідлучній від ритму музикальній формі. Розділ поезії від музики dokonувався звільна, в міру того як чоловік винаходив різні музикальні інструменти, – що позволяли репродукувати і продукувати тони і мелодії механічним способом, незалежно від людського голосу. Та на тім спільнім походженні майже й кінчиться схожість між поезією і музикою...»²

Чимало поетичних творів українських письменників стали народними піснями, завдяки таким композиторам, як Микола Лисенко, який написав музику до багатьох пісень на слова Тараса Шевченка. Цикл творів під назвою «Музика до Кобзаря» охоплює близько 100 композицій, серед них «Наш отаман Гамалія», «Пливе човен», «Садок вишневий коло хати», «Реве та стогне», «По діброві вітер віє», «Доля» та ін. Народна творчість стала життєдайним джерелом натхнення українського композитора. Українська пісня завжди привертала увагу композитора, який займався обробкою народних пісень. Ця праця охопила 5 томів, які до сьогодні мають наукову й художню цінність. До речі, М. Лисенко – перший український композитор, який писав твори в різних жанрах музичного мистецтва на основі українського фольклору.

Його послідовник – Микола Леонтович – збирав та обробляв козацькі пісні, створюючи високохудожні пісні. Більшість творів М. Леонтовича це обробки народних пісень (близько 150), які переростали межі цього жанру і стали оригінальними хоровими мініатюрами. Цей жанр композитор збагатив новими формами, розвиваючи принципи варіативності, користуючись голосами хору не як гармонійним тлом мелодії, але як рядом самостійних музичних виразів, часто трактуючи голосові партії в інструментальному стилі. Зразки його творів: «Щедрик», «Дударик», «Пряля», «Мала мати одну дочку», «Зашуміла ліщинонька», «Ой з-за гори кам'яної», «Із-за гори сніжок летить», «Піють півні», «Коза», «Гра в зайчика» та ін.³ Здебільшого композиторів приваблював фонізм самого слова та його образний і асоціативний ряд

Одні й ті ж тексти привертали увагу багатьох композиторів. Так, наприклад, до «Заповіту» Т. Шевченка зверталися різні композитори: М. Вербицький,

¹ Ніцше Ф., *Про музику та слово* (1871). <https://www.nietzsche.ru/works/other/music-word/>

² Франко І., *Із секретів поетичної творчості*.

http://ukrlit.org/faily/avtor/franko_ivan_yakovych/frankoiz_sekretiv_poetychnoi_tvorchosti.pdf.

³ Дитиняк М., *Українські композитори: Біо-бібліографічний довідник*, Канадський інститут українських студій, Альбертський університет, Едмонтон, 1986, с. 35–36.

Б. Лятошинський, І. Гладкий-Гордій та багато інших, причому в кожного своє сприйняття твору, своє його трактування.

Як писав І. Франко, *«поезія має дуже мало чисто музикальних засобів. Людська мова вживає дуже мало чистих тонів, інтервал її дуже невеликий, а притім чисті тони (самозвуки) підмішані скомплікованими шелестами. Віршова і строфічна будова тільки дуже недокладно може змінити музикальну мелодію. Та зате поезія тим вища від музики, що при помочі мови може панувати над цілим запасом змислових образів, які тільки є в нашій душі, може при помочі тих образів викликати безмірно більшу кількість і різnorodність зворушень, ніж музика»¹.*

Цікаво, що в історії українського мистецтва були особистості, які поєднували талант композитора й письменника. Серед них Сидір Воробкевич (1836 – 1903) – автор музики і текстів мистецьких творів: «Гори Карпати», «Гнат Приблуда» (1875), «Над Прутом у лузі» (1870), «Задзвенімо разом, браття» (1878), «На чужині загигаю» (1891) та ін.²; Філарет Колесса (1894-1946) композитор і письменник; як літературознавець, написав низку праць «Ритміка українських народних пісень» (1907), «Мелодії українських народних дум» (1969), «Українські народні думи. Перше повне видання з розвідкою, поясненнями, нотами й знімками кобзарів» (1920)³; Роман Купчинський (1894–1976) – автор близько 60 пісень, переважно стрілецької тематики, серед яких: «Засумуй, трембіто», «Ой та зажурились», «Ми йдемо в бій» («Повний збірник пісень Романа Купчинського», Нью-Йорк, 1977)⁴; Степан Сабадаш (1920), самодіяльний композитор, автор ліричних пісень «Марічка», «Пісня з полонини», «Очі волошкові» та ін.; звичайно і Володимир Івасюк (1949–1979) автор творів «Червона рута», «Водограй», «Я піду в далекі гори», «Пісня буде поміж нас», «Колискова» та ін.⁵

Чимало українських композиторів писали музику на твори українських письменників-класиків, чії поезії за ритмом і звучанням нагадували народні пісні. Так, Станіслав Людкевич озвучував твори Т. Шевченка «Кавказ» і «Заповіт», І. Франка – «Вічний революціонер», «Мойсей», «Ой ти, дівчино, з горіха зерня»⁶, Д. Лятошинський писав музику на слова Т. Шевченка «Тече вода в синє море», «Із-за гаю сонце сходить», «Карії очі», а за творами І. Франка «Безмежне поле» та оперу «Золотий обруч» (за повістю «Захар Беркут»)⁷; Ю. Мейтус – оперу «Гайдамаки» за поемою Т. Шевченка, баладу «Украдене щастя» за І. Франком⁸. І цей перелік може бути продовжений.

¹ Франко І., *Із секретів поетичної творчості*. http://ukrlit.org/faily/avtor/franko_ivan_yakovych/frankoiz_sekretiv_poetychnoi_tvorchosti.pdf.

² Дитиняк М., *Українські композитори: Біо-бібліографічний довідник...*, с. 35–36.

³ Там само, с. 67.

⁴ Там само, с. 78.

⁵ Там само, с. 57.

⁶ Дитиняк М., *Українські композитори: Біо-бібліографічний довідник...*, с. 91.

⁷ Там само, с. 93.

⁸ Там само, с. 97.

На думку Платона, саме музика була найбільш наближена до порухів душі людини, що зумовлювало її естетично-виховну функцію. Всупереч строго раціональному, числовому вченню про музичну будову, філософ знаходить в музиці елементи, які не піддаються жодному розрахунку. Він знаходить у музиці вищу форму краси – істину. Особливістю музики у Платона може бути насолода, позбавлена будь-яких елементів страждання чи невдоволення, і в цьому відношенні вона така ж чудова, як і правильні геометричні тіла; він дійшов до розуміння музики як «чистої, безпредметної і досконалої ірраціональної насолоди»¹.

Як стверджує О. Приходько, в роботі композиторів з вербальними текстами спостерігаємо дві тенденції: семантичне та сонористичне трактування слова. «Семантичне трактування слова, – додає він, – пов'язане, в першу чергу, з відтворенням в музичній композиції зовнішнього та внутрішнього змісту вербального тексту. Слово трактується як носій певної семантики, змісту, образу та ін. Звучання та значення слова невід'ємні одне від одного. Сонористичне трактування слова зосереджене на використанні слова (складу, фонем) як технічного прийому – спосіб звуковидобування. Слово (склад, фонема) цікаве своїм фонізмом і відокремлюється від асоціативного ряду та конкретних образів, призводить до абстракції, позапредметності»².

Музика має свою мову, і слова бувають безсилі там, де «говорить» музика. Вона здатна висловити те, що слова неспроможні, розкрити найглибші, найтонші відтінки людських почуттів, думок, настроїв, може допомогти викликати до життя сокровенні думки, віднести в далеке минуле, зазирнути в майбутнє. Їй одній під силу передати одночасно почуття різних людей: і того, хто говорить, і того, хто слухає.

На думку музикознавця й композитора О. Козаренка (1963–2023), слово і музику поєднує також інтонування і стиль. Він уважав, що саме в стилі, як другому після жанру рівні системи функціонування музичної інтонаційності, яскраво виявляється національна сутність музичного мистецтва. Олександр Козаренко наголошував, що «при цілісному підході до явищ національної культури симбіотична єдність мови і стилю дозволяє окремим дослідникам говорити про існування “українського мовостилу” [...], сенс якого не піддається перекладові»³. Важливим складником є також процес живого виконання (музичне мовлення), протягом якого відбувається коригування значень, випробування їхнього змісту етнохарактерним інтонуванням і мірою відповідності національному звуковому ідеалу.

Таким чином, можемо констатувати, що слово і музика мають чимало точок дотичності. Їх об'єднують ритм, образність, настрої. Однак не всі слова –

¹ Патер А., *Виконавські виміри...*, с. 38.

² Приходько О., *Слово в музиці і музика в слові: експерименти в сучасній хоровій музиці*. <http://hdl.handle.net/11089/27504>.

³ Козаренко О., *Феномен національної музичної мови* [відп. ред.: І. Пяковський, О. Купчинський], Львів, 2000, с. 54.

поетичні. Мова має й багато інших призначень, виконує чимало інших функцій. Так, слово в науковому стилі відзначається чіткістю, нейтральністю щодо емоцій, певною уривчастістю інтонації всього мовлення, навіть складу. У публіцистичному стилі слово, окрім усього іншого, повинно мати мелодику інформативності, переконливості, сили, інколи – нищівної критики залежно від жанру й мети публікації. У діловому або офіційно-діловому стилі мелодика слова, інтонаційний лад виявляються найменше, тому що тут потрібні не образи, не емоції, не мелодійна окраса слова, а точність, чіткість слів, термінів, висловів.

References

- Dytniak M., *Ukrayinski kompozytory: Bio-bibliografichniy dovidnyk*, Kanadskyi instytut ukrayinskykh studiy, Albertskyi universytet, Edmonton, 1986, 162 s. // Дитиняк М., *Українські композитори: Біо-бібліографічний довідник*, Канадський інститут українських студій, Альбертський університет, Едмонтон, 1986, 162 с.
- Franko I., *Iz sekretiv poetychnoyi tvorchosti*. http://ukrlit.org/faily/avtor/franko_ivan_yakovych/frankoiz_sekretiv_poetychnoi_tvorchosti.pdf // Франко І., *Із секретів поетичної творчості*. http://ukrlit.org/faily/avtor/franko_ivan_yakovych/frankoiz_sekretiv_poetychnoi_tvorchosti.pdf.
- Hrinchenko M., *Istoriya ukrayinskoyi muzyky*, New-York, 1961 // Грінченко М., *Історія української музики*, Нью-Йорк, 1961. [https://www.google.com/search?q=shcho take zvuk...](https://www.google.com/search?q=shcho+take+zvuk...) // [https://www.google.com/search?q=що + take+ звук %D1%89%D0%BE+%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B5+%D0%B7%D0%B2%D1%83%D0%BA%D0%B8\)](https://www.google.com/search?q=що+take+zvuk+%D1%89%D0%BE+%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B5+%D0%B7%D0%B2%D1%83%D0%BA%D0%B8)
- Komenda O., *Muzyka movy i movlennia v kontseptsii ukrayinskoho natsionalnogo movostyliu Oleksandra Kozarenka*, «Yarovytsia», Lutsk, 2014, № 1–2 (3–4) // Коменда О., *Музика мови і мовлення в концепції українського національного мовостиллю Олександра Козаренка*, «Яровиця», Луцьк, 2014, №1–2 (3–4).
- Kozarenko O., *Fenomen natsionalnoyi muzychnoyi movy* [vidp. red.: I. Piaskovskiy, O. Kupchynskiy], Lviv, 2000, 284 s. // Козаренко О., *Феномен національної музичної мови* [відп. ред.: І. Пясковський, О. Купчинський], Львів, 2000, 284 с.
- Nitsshe F., *Pro muzyku ta slovo* (1871). <https://www.nietzsche.ru/works/other/music-word/> // Ніцше Ф., *Про музику та слово* (1871). <https://www.nietzsche.ru/works/other/music-word/>
- Pater A., *Vykonavski vymiry ukrayinskoyi sakralnoyi muzyky*, Dysertatsiya na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filosofiyi, 025 – muzychne mystetstvo, 02 – kultura i mystetstvo, Lviv, 2021, 237 s. // Патер А., *Виконавські виміри української сакральної музики*, Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії, 025 – музичне мистецтво, 02 – культура і мистецтво, Львів, 2021, 237 с.
- Prykhodko O., *Slovo v muzytsi i muzyka v slovi: eksperymenty v suchasniy khoroviy muzytsi*. <http://hdl.handle.net/11089/27504> // Приходько О., *Слово в музиці і музика в слові: експерименти в сучасній хоровій музиці*. <http://hdl.handle.net/11089/27504>.
- Turowski R., *Myśl na temat muzyki w dziełach Platona i Arystotelesa i jej wpływ na różnięszą estetykę muzyczną*, Naukovi zhurnal «Ukrayinska polonistyka», Zhytomyr: Zhytomyr. derzh. universytet im. I. Franka; Bydgoszcz, 2015, vyp. 12, s. 141–152 // Turowski R., *Myśl na temat muzyki w dziełach Platona i Arystotelesa i jej wpływ na*

różniejszą estetykę muzyczną, Науковий журнал «Українська полоністика», Житомир: Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; Bydgoszcz, 2015, вип. 12, с. 141–152.

Tvorchi portrety ukraïnskykh kompozytoriv, Київ, 1974 // *Творчі портрети українських композиторів*, Київ, 1974.

Тарас Озарко – аспірант катедри *музикознавства та хорового мистецтва* Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0991-4181>

Email: Taras-Yaroslav.Ozarko@lnu.edu.ua